

Macar Papaz Julian'ın 1237 Tarihli Moğol Raporu

Hungarian Priest Julian's Mongol Report Dated 1237

Altay Tayfun ÖZCAN*

Öz

Bir Macar rahibi olan Julian, ananevi dinlerini yaşayan akrabalarını bulmak için Volga taraflarına gönderildi. Fakat buraya vardığında bazı meseleleri haber aldı. Bu haberlerin nedeni Moğol işgali ile ilgiliydi. Moğollar, 1235 senesinden sonra Cuci'nin oğullarının idaresine verilmiş toprakları istila etmeye karar vermişlerdi. Onlar ilk olarak 1235 senesinin sonunda Bulgar Hanlığı sınırlarına geldiler. Ordularını bir araya getirmelerinden sonra Bulgarya'yı işgale giriştiler. Bu istila sonucunda onların korkunç şanları da etrafa yayıldı. Papaz Julian, bilgilerini bu atmosfer içinde elde etti. Moğol işgaline dair bilgilerimizi kroniklerden ve arkeolojik delillerden elde etmemize rağmen onun raporu daha detaylı ve net bilgiler vermektedir. Mesela hiçbir kronik bize kaç tane Bulgar kentinin Moğolların eline geçtiğinden, ne kadar insanın Rusya'ya ve diğer ülkelere kaçtığından ve bu esnada bölgenin politik durumunun nasıl olduğu hakkında bilgi vermez, fakat Julian'ın raporunda bazı cevaplar buluyoruz. Dahası o, bazı kültürel konulara da değinir. Özellikle Moğollarla ilgili bazı satırlar dikkat çekicidir. Dahası bunlar Moğollarla ilgili batılıların ilk bilgilerini oluşturur. Julian, onların tarihinden, askeri durumlarından ve amaçlarından da bahsetmiştir. O, bunları Moğol tehlikesine karşı Katolik devletleri uyarmak için kaleme almışsa da anladığımızı göre bu rapor dikkate alınmamıştır.

Çalışmamızda Moğol işgali arifesinde Volga bölgesi hakkında bilgi verecek ve Julian'ın raporunun çevirisini sunacağız.

Anahtar Kelimeler: Julian, Moğollar, Bulgarlar, Macarlar.

* Araş.Gör.Dr. Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ortaçağ ABD, altay_fun@hotmail.com.

Abstact

Julian who was one of Hungarian priest was send to Volga region in order to find Hungarian's pagan relatives. Howewer, after his arriving in Volga he got some information regarding different issues. These information resulted from Mongol invasion. Mongols, after 1235, decided to invate the region given to under control of Juji's sons. They firstly came to Bulgar Kahanate's borderland in the late of 1235. After they gathered all of their troops attempted to invade Bulgaria. The result of this invade, their terrible fame spreaded. Priest Julian gained his information related to Mongols in such an asmophere. Although our knowledge about Mongol invasion mostly based on chronicles and archeological evidences, his report gives more detailed and clearer information. For example, any cronicle we can see any evidence how many Bulgarian cities passed into the hands of the Mongols, how many people fled to Russia and other countries and what was the political structure of the region in this time. Howewer, it is possible to find some answers to these questions in Julian's report. In this report, he concentrates on some cultural issues as well. Especially, some parts of the report about Mongols were very striking. This report was the first source for western to get knowledge regarding Mongols as well. Julian, also, handles Mongols' history, their military situation and their goals. Although, he handled the report in order to warn Catholic states against to threat, it seems that the states did not take the situation into consideration.

In this study, I will give information about Volga region just before the Mongol invasion and I will present translation of Julian's report as well.

Key Words: *Julian, Mongols, Bulgarians, Hungarians.*

1235 senesinde Ögedey, babası Cengiz Han'ın en büyük oğlu Cuci ve soyundan gelen kimselere verdiği toprakların ele geçirilmesi için bir süredir süren hazırlıkların tamamlanarak sefere girişilmesini emretti. Pek çok Cengizlinin katıldığı bu sefer yedi yıl içinde Almanya, Macaristan ve Balkanları da içine alan genel bir istila hareketine dönüştü. O dönemden kalan pek çok kilise kaydı ve devletlerarası yazışma, beklemedikleri bir zamanda hiç tanımadıkları bir düşmandan üzerlerine yönelen saldırılar karşısında Avrupalıların büyük bir sarsıntıya uğradıklarını göstermektedir.

Moğol seferine dair ilk bilgiler Moğolların Bulgar topraklarındaki faaliyet haberlerinin kaydedildiği Rus kroniklerinde ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak ise Krakow'a verilen bazı vergi hakları ile ilgili 1236 tarihli bir belgeden anlaşıldığı kadarıyla¹ Lehler de kısa süre içinde Moğolların faaliyetlerinden haberdar oldular. Daha sonra hem Rus hem de Leh kaynaklarında henüz ülkelerine yönelmemiş olan Moğol saldırılarına ilişkin malumat varsa da ilk bilgiler genel manada bilgi kırıntıları seviyesindedir ve

¹ *Codex Diplomaticus Poloniae*, Tomus Tertius, ed. J. Bartoszewics, Varsaviae 1858, s.24.

bu, onların Moğol saldırısına uğrayana kadar Moğollara ilişkin genel bir bilgilerinin olmadığını göstermektedir. Ancak bölgeye daha başka amaçlarla gelmiş olan Macar papaz Julian'ın raporu, diğerlerinden farklı olarak Moğollarla ilgili bilinen ilk kapsamlı çalışma olmuştur.

Kavimdaşlarının izini bulmak için devlet görevlisi olarak Deşt-i Kıpçak'a gönderilen Julian, Volga boylarına geldiğinde daha önce adlarını hiç duymadığı bir kavmin bölgedeki yerleşim birimlerini ele geçirmesi haberiyle karşılaştı. Bizzat istilayla karşı karşıya kalan kimselerden edindiği bilgileri, kralına sunulmak üzere bir rapora dönüştürdü. Bu çalışma Moğolların, batı seferinin ilk ayağını oluşturan Bulgar Hanlığı ve çevre bölgelerdeki faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bunun yanında rapor, söz konusu dönemdeki durumları hakkında Latince eserlerde pek bir malumat bulunmayan Bulgar, Macar ve Ruslarla ilgili etnografik ve siyasi bilgileri de içermektedir.

Julian'ın Moğol istilasıyla ilgili en çok merak ettiği meselelerin başında onların ve efendilerinin geçmişteki faaliyetleri geliyordu. Gurgutha olarak isimlendirdiği Cengiz Han'ın babasının ölümünden sonra ailesine sahip çıktığı ve komşularını yenerek devletini kurduğuna dair verdiği bilgiler Gizli Tarihle de uyumludur. Fakat Cengiz Han'ın kız kardeşinin Tatarlar tarafından kaçırılıp tecavüze uğradığından bahsetmesi, onun karısı Börte'nin Merkitler tarafından kaçırılarak alıkonmasından bozma bir haberdir². Yine de söz konusu meseleye önem vererek etraflıca durması, Moğolların komşularının bu meseleye ne derecede kıymet verdiklerini göstermektedir.

Julian, Börte ile ilgili bahsin ardından Moğolların daha sonraki faaliyetlerinden bahseder. Harezm seferine değindiği satırlar diğer kaynaklarla uyumlu değilse de Moğolların önünden kaçan kimselerden duyduğu, Volga taraflarına doğru girişilen sefere dair verdiği bilgiler önemlidir. Rus ve İslam kaynaklarında Moğol saldırısına uğrayan Bulgar kentlerinden sadece birkaçının ismi zikredilmiş, arkeolojik buluntular ise bunun sayısına birkaç kent daha eklemiş olmasına rağmen³ Julian'ın raporu,

² Bu hadise ile ilgili olarak bk. *Moğolların Gizli Tarihi*, çev. Ahmet Temir, TTK yay, Ankara 1995, s.38-49.

³ *Lavrent'evskaya Letopis*, Izdavayemoye Arheografiçeskoy Kommissiyeyu Akademi Nauk SSSR, Tom Perviy, Leningrad 1927, s.460 (Bundan sonra PSRL I); *Nikonovskaya Letopis*, Izdenoe Po Vişoçeyşemu Povelenuyu Arheografiçeskuyu Kommissiyeyu, Tom Desyatny, Sanktpeterburg 1885, s.104. Arkeolojik buluntular için bk. G. Fennel, *The Crisis of Medieval Russia 1200-1304*, Longman Press, London-New York 1990, s.77; A.P. Smirnov, *Voljskiye Bulgari*, Moskva 1951, s.53; V.V. Kargalov, "Osvoboditel'naya Bor'ba Rusi Protiv Mongolo-Tatarskogo İga I", *Voprosu İstorii*, No.2/1969, s.152; E.P. Miskov, *Politiçeskiye İstoriya Zolotoy Ordı (1236-1313)*, Volgograd 2003, s.26.

Moğol saldırıları sonucunda yakılıp yıkılan Bulgar kentlerinin sayısını 40'a çıkarmaktadır. Yazar bundan başka kentlerin Moğol saldırısına uğramasından önceki durumundan da bahsetmiştir. Buna göre söz konusu kentler tahkim edilmiş yerlerdi ve bir anda 40.000 zırhlı asker çıkarabildiklerinden bahsetmesine bakacak olursak da kalabalık yerleşim birimleriydi.

Yazar, Bulgar kentlerinin saldırıya uğramasının ardından Moğol ordularının karargâhlarının konumundan bahsetmeye başlar. Julian'ın dört kısma ayırdığı Moğol ordusunu V.B. Kaşçeyev, Ryazan sınırlarında bulunanların başında Batu'nun ve beraberinde de Orda, Kadan, Buri ve Kulkan'ın, Voronej kıyılarına yakın yerde bulunan ordunun içinde Güyük ve Möngke Hanların bulunduğunu ileri sürmüştür⁴. Bununla birlikte Moğol ordusunun son kolunun nerede bulunduğu konusunda bir yer ifade etmemiş, onların Kıpçaklar üzerine sefere çıktıklarından bahsetmiştir. Fakat Rus kaynaklarından öğrendiğimiz kadarıyla Moğolların Kıpçaklar üzerine giriştikleri seferler ordunun ana kollarından çok, orta büyüklükteki Moğol müfrezeleri tarafından düzenlenmişti. Dolayısıyla bu son ordunun yerinin Julien tarafından doğru bir şekilde tespit edilemediği anlaşılmaktadır. Herhalde bu ordu daha kuzeydeki bir yerde bulunuyordu ve faaliyete geçmediğinden Julien tarafından sadece varlığı bilinmiş, yeri tespit edilememiştir. Muhtemelen Julian, Moğolların bazı Kıpçak grupları üzerine sefer düzenledikleri bilgisinden hareketle onların Kıpçakların üzerine gönderildiklerini zannetmiştir. Son zamanlarda bazı araştırmacılar arasında Moğolların bir ihtiyat kuvveti olması lazım geldiği şeklinde bir kanaat ortaya çıkmıştır. Bu konuda bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk kez Rus bilim adamı V.B. Kaşçeyev özel bir çalışma yapmış, ancak meseleyi yeterince aydınlatamamıştır. Bu sorun Rus kroniklerinde Moğol işgali ile ilgili olarak verilen bilgiler arasında çok uzak bir yerde başlayan saldırı haberiyle aydınlığa kavuşmaktadır. Kaynaklarımız Moğolların 1239 senesinde başlayan Güney Rusya seferinden bahsederlerken birden bire Rusya'nın en kuzeydeki bölgelerinden Klyazm'da Moğolların ortaya çıkarak bölgeyi tarumar ettiklerinden söz açarlar⁵. Biz bu saldırının Julian'ın yerini tespit edemediği dördüncü kol tarafından gerçekleştirildiğini düşünüyoruz.

Moğol ordularının nerede bulduklarından bahsettikten sonra Julian, Moğolların yaşamları ve savaşlarında uyguladıkları taktiklere dair bilgiler vermeye girişmiştir. Özellikle Moğol Hanı'nın Ornac kentinde, zengin ve büyük bir sarayda yaşadığına dair verdiği haberler diğer kaynaklarla

⁴ V.B. Kaşçeyev, "Eşe raz Çislennosti Mongol'skogo Voyska v 1237 godu", *Voprosu İstorii*, No.10/1993, s.133.

⁵ PSRL, I, s.470.

örtüşmemekle birlikte ilgi çekicidir. Zira, söz konusu tasvir Moğol başkentiyle ilgili ilk Batı yorumudur.

Moğolların savaşlarda uyguladıkları taktikler hususunda zikrettikleri diğer kaynaklarla uyumludur. Yazara göre Moğollar ele geçirdikleri kentin ahalisini kentlerinden sürerek savaşlarda öncü olarak kullanıyor, kaçanları kendi elleriyle öldürüyorlar, başarılı olanları ise sınırlı bir oranda ödüllendiriyorlardı. Söz konusu uygulamalar Moğollarla ilgili bilgi veren hemen her kaynaktaki bilgilere uymaktadır. Özellikle de Carpini'nin duyduklarına.

Moğol taktiklerinden bahsettikten sonra yazar, Moğolların tasarılarından bahseder. Moğolların önünden kaçan kimselerden öğrendiğine göre onlar, Roma ve ötesindeki bölgelere kadar olan yerleri ele geçirmek istiyor, buna da güçlerinin yeteceğini düşünüyorlardı. Bu maksatla Macaristan'a da elçi göndermişlerdi ki, bunların en sonuncusunun Suzdal bölgesinin içinden geçmesine bakacak olursak, kendilerine epey de güveniyorlardı. Batu'nun mektubundan bahsettiği kısımdan anlaşıldığı kadarıyla Macaristan'a on üç elçi göndermişler, ancak karşılığında herhangi bir cevap alamamışlardı.

Batu'nun mektubu da yine raporun ilgi çekici bir kısımdır. Julien'in raporu sayesinde günümüze erişmiş olan bu mektubun dili Macar papazı tarafından Tatarca olarak ifade ediliyorsa da bunun bir Kıpçak tarafından tercüme edilebilmiş olması Türkçe olarak kaleme alındığını, muhtemelen de Uygurca olduğunu göstermektedir. Bu mektubunda Batu'nun, Macarlara iki teklifinin olduğu dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki Macar kralının kendilerine boyun eğmesi, ikincisi ise Kıpçakların Macaristan'dan kovulmasıydı. Bunlar arasında Batu'nun daha çok son maddenin üzerinde durduğu dikkati çekmektedir.

Batu'nun mektubunda ilgi çekici bir kısım da mektubun girizgâh kısmıdır. Moğol mektuplarının Avrupalılarca yapılan pek çok tercümesinde girizgâh "Tanrının oğlu" gibi ifadelerle başlatılmasının aksine ismini bilemediğimiz bir Kıpçak'ın tercümesinde Batu'nun kendisini "Tanrı'nın sözcüsü" olarak zikretmesi herhalde Ortaçağlarda Avrupalılarca yapılan tercümeleri yeniden gözden geçirmemizi zorunlu kılmaktadır.

Moğollarla ilgili ilk haberlerin verildiği en önemli birkaç Latin kaynağından birisi olan Julien'in raporunun iki ayrı nüshası bulunmaktadır. Çevirimizde bunlardan "A" metnini, buradaki kimi önemli bilgilerin "B" metninde bulunmamasından ötürü tercih ettik⁶. Bununla birlikte "B"

⁶ *Monumenta Hungariae Historica*, Tizenkettedik Kötet (Vol.XII), Pest 1869, ss.549-554.

metninin de sonunda konumuzu yakından alakadar etmeyen ayrı bir kısım vardır. Ancak çeviriyi tek nüsha üzerinden yapmayı uygun bulduğumuzdan “B” metni için ayrı bir çalışmada bulunmadık. Julien’in bu metni, L. Bendefy tarafından 1936’da Macarca’ya; 1940’da S.A. Aninskiy tarafından Rusça’ya; H. Dörrie tarafından 1956’da Almanca’ya tercüme edilmiştir⁷. M. Dienes, Ricardo isimli olup bilgilerini Julien’e dayandıran bir papazın raporunun çevirisini sunduğu makalesinde Julien’in raporundaki kimi kayıtları özet niteliğinde aktarmıştır⁸. Fakat bunlardan bir metin tesis etmek mümkün değildir. Yine de bu çalışma Julien ile ilgili pek çok bilgiyi barındırmasının yanında rapor ile ilgili kıymetli notlara sahip olması açısından önemlidir. Çevirimizi S.A. Aninskiy’in Rusça tercümesi ile de karşılaştırdık⁹. “B” nüshasının çevirisini yapan yazar pek çok yerde çeviri metnin rahat anlaşılabilmesi adına bazı cümleleri kısa ve basit bir tarzda çevirmiştir.

Moğolların Ryazan’a saldırdıkları haberini vermemiş olmasından hareketle Julian’ın en geç Kasım 1236 tarihinde Rusya’dan ayrılmış olması icap eder. Rusya istilasının hemen öncesinde Moğollar hakkında bilgi veren, dahası Avrupalı devletleri Moğol saldırısı karşısında uyaran Julian’ın mektubu kuşkusuz ki Moğollarla ilgili en önemli kayıtlardan birisidir. Biz, Julien’in raporuyla ilgili ülkemizdeki eksikliği dikkate alarak metni Latince aslından çevirmeye karar verdik. Bunu yaparken metnin çevirisini S.A. Aninskiy’in tercümesiyle de karşılaştırdık. Çevirinin Türk-Moğol tarihi ile ilgili bilgilere katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

Metin

İsa’nın babasına saygılı olana, Tanrının sevgili piskoposu Perutin’e, Papalık makamının temsilcisine, kardeşler tarikatından Macaristan’da hizmetli kardeş Julian...

Bana katılan kardeşlerle birlikte Büyük Macaristan’a gitme mecburiyetine zorla beni de eklediklerinde, bizler yolculuk görevini tamamlamak istedik. Rusya (Bruscie) sınırlarına kadar uzak yerlere ulaştığımızda, aşağıda kendisinden bahsedeceğimiz kralın gerçekten herkesi

554-560.

⁷ D. Sinor, “Le rapport du Dominicain Julien écrit en 1238 sur le peril Mongol”, *Comptes rendus des seances de l’annee-Academie des inscriptions et belles-lettres*, Vol.146/no.4, 2002, s.1154.

⁸ M. Dienes, “Eastern Mission of the Hungarian Dominicans in the First Half of the Thirteenth Century”, *Isis*, Vol.27/no.2, Aug.1937, ss.225-241.

⁹ S.A. Aninskiy, “İzvestiya Vengerskih Missionerov XIII-XIV vv. O Tatarah i Vostochnoy Evrope”, *İstoriçeskiy Arhiv*, Tom.III, İzdatel’s tvo Akademi Nauk SSSR, Moskva-Leningrad 1940, ss.83-90.

hayretler içinde bırakacak derecede acınacak durumda olduğunu öğrendik. Pagan durumdaki Macarlar, Bulgarlar ve daha pek çok hükümlük, Tatarlar tarafından yok edilmişlerdi.

Tatarlar kimdirler veya onların dini nedir, aynı şekilde saldırıları hakkında size mevcut gidişatı etraflıca tanımlıyorum.

Pek çoğundan duyulduğuna göre Tatarlar bir zamanlar gerçekte İsmailoğullarının soyundan gelen Kumanların şimdi yerleşmiş oldukları topraklarda yaşıyorlardı. Sonrasında ise İsmaililer şimdi Tatar olarak anılmak istediler. Bu topraklar bir zamanlar Gotya olarak ifade edilirdi ve Ruben de Gotyalı diye çağrılır.

(Tatarların devletini) Tatar ordusunun başı kurdu, Gotya topraklarında hükümdar Gurgutha¹⁰ ismindeydi¹¹ ve kız kardeşi bakireydi¹². Anlatılanlara göre babası ölünce ailesini gözetti ve erkekçe saygınlık kazandı. Komşusu olan bazı efendilere saldırdı ve pek çok değerli malı yağmaladı. Biraz zaman geçtikten sonra yeniden yukarıdaki efendileri olduğu gibi Tatar halkına saldırdı ve böylelikle kendi halkının arasına kattı (*consueverat*) ve onlar da (ona) tabi oldular. Bir zamanlar tedbir almışlardı, yukarıda bahsedilen bakireyle mücadeleye giriştiler ve mücadelelerde güç kazandılar. O eski bayan düşmanı ele geçirdiler, korudular ve onun ordusu sıvışıp gitti. Esirliğinde aşağılandı, çok büyük bir cezaya mahkûm edilerek utanç içinde tecavüzle (*defloratam*) (onu) ziyan ettiler. Yukarıda bahsettiğimiz efendi (olan) kardeşi Gurgutha bunu öğrendiğinde daha önce söylenen erkeklere elçi gönderdi ve onlara şöyle dedi: “Anladım ki sen benim kız kardeşimi tecavüzle ziyan ettin. Bil ki yaptığın iş bana karşı gelmektir. Benim kardeşim sana belki incitir, taşınır mallarına zarar verir, onu bana gönder. Eğer sen, kendi elinle intikam almak istersen, tecavüze uğramışla aranı düzelt ve onu kadının olarak al. Bunun aksine eğer onu öldürmeye girişersen, kesinlikle tecavüzle sorumlu olacaksın. Bil ki kız öldüğü takdirde seni tüm gücümle karşılayacağım.”

Tatarların efendisi ölümü duyunca ve karşı koymanın mümkün olmadığını görünce (kızı) arkasında bırakıp Ornac Sultanı'nın topraklarına kaçtı.

Bu işin bu şekilde sona ermesinden sonra Kumanların topraklarında Vitop isimli hayvanlarının altın kanallardan su içtiği çok tanınmış asil bir efendi vardı. Bir diğer efendi de Buch ırmağı kıyısında bulunuyordu ki ismi

¹⁰ Morfolojik benzerlik bulunmamasıyla birlikte Cengiz Han olduğu rahatça anlaşılmaktadır.

¹¹ Yazar Moğolların anavatanını da Gotya olarak isimlendirildiğini zannettiğinden Cengiz Han'ı Gotya topraklarında hükümdar olarak göstermiştir.

¹² Aşağıdaki hikâyeden anlaşıldığına göre Julian'ın burada bahsettiği kimse Cengiz Han'ın kız kardeşi Temüğe değil, karısı Börte'dir.

Ureç'ti. Zenginliklerinden ötürü onlarla savaştı ve hâkimiyeti altına aldı. Yenilenler, iki oğulları ve korkunç muharebeden sağ kurtulan beraberindeki çok az kimseyle yukarda bahsedilen Ornac Sultanı'na¹³ kaçtılar. Sultan adaletsiz bir kimseydi ki bir zamanlar komşularından aldıklarını bir araya getirmiş ve bu efendilerin halklarını kendisine bağlamıştı. Vitop'un iki oğlunu hemen ele geçirdiler. Sığınan diğerlerini ele geçiremediler, ancak sonra geri döndüler. Sonrasında da büyüğü atlarla yok etti. Fakat küçüğü Tatarların kralı Gurgutham'a kaçtı, kendisinden ülkesi ve kardeşleri yok olduğundan ötürü onunla (=Sultanla) mücadele etmesini istedi. (...).

Sultana doğru yürüyüşe geçti, zaferi, şanı ve onuru kazandı. Hemen hemen her yerde övgüye değer zafer kazanmasından ötürü Gurgutha, Tatarların yukarda bahsedilen efendisini intikam almak için İran'a doğru gönderdi. İlk önce birbiri ardına ele geçirdiği yerlerde pek çok önemli şeye sahip oluyordu. (Sonunda) Pers kralı kendisine teslim oldu.

Bu cüretli tesir ve gücünden ötürü kendisini tüm krallıkları ele geçirebileceğini ve dünyanın tamamını kendisine bağlayabileceğini düşündü.

Buradan Kuman topraklarının yakınına geldi, Kumanları kendisine bağladı, onların topraklarını ele geçirdi. Ardından biz Macarların kökünün bulunduğu Büyük Macaristan'a döndü, onlarla tam on dört sene çarpıştı ve on beşinci sene onları, yani bizim pagan Macarlar olarak andıklarımız olan bu halkı ele geçirdi. Onları ele geçirdikten sonra doğuya doğru geri döndü. Bir yıl veya daha az bir zaman zarfında beşten fazla büyük pagan krallığını ele geçirdiler. Fascia'yı, Meroviya'yı, 40 tane tahkimatlı kalelerini ve bir anda 40.000 zırhlı asker çıkarabilen halkını ele geçirdikleri Bulgarların krallığıyla çarpıştılar; bundan başka iki kralları bulunan Vedint krallığıyla çarpıştılar ki onların efendilerinden birisi tüm halkıyla Tatarlara boyun eğdi; diğeri ise tahkim edilmiş bir noktada beraberindeki az bir insanla saldırıyı gözetliyor, sanki güçlümüş gibi.

Şimdi ise Rusya sınırlarında kalıyoruz, Doğudan kopup gelen ve dört kısma ayrılmış bulunan ordunun gerçekliğini hissetmeye çok yakınız. Birinci kısım Rusya sınırındaki İtil Irmağı'nın Suzdal yakınına doğru doğusunda. Diğer kısım bir diğer Rus krallığı olan Risen (=Ryazan) sınırlarının güneyine doğru ki bu krallığı(n sınırlarına) saldırıyorlardı. Üçüncü kısım bir diğer Rus krallığının bulunduğu Orgenhusin kalesinin yakınlarındaki Den Irmağı'nın karşı istikametinde bekliyorlardı. (Tatarların gelmesi üzerine topraklarından) kaçmış olan Ruthenler, (pagan) Macarlar ve Bulgarların bize taşıdıkları haberlere göre onlar ırmakların ve bataklıkların kışın donmasını, öylelikle

¹³ Harzemşah Muhammed olduğu anlaşılmaktadır.

tüm Rusya'yı veya Ruthenlerin topraklarını pek çok kalabalıkla kolayca tarumar etmeyi bekliyorlar.

Bu savaşı başlatan onların Gurgutha ismindeki ilk efendileri ölmüştür. Şimdi ise onun oğlu Chain¹⁴ onun yerine geçmiş ve babasının eline geçirdiği büyük Ornac kentine yerleşmiştir. O şu şekilde yaşamaktadır.

Onun, bin atının tek bir kapısından girebildiği ve aynı şekilde içinde bulunan atların hiçbir kalabalık teşkil etmediği sarayı çok büyüktür. Dendiğine göre efendi saraya çok geniş ve yüksek altından kolonlar yaptırmıştır ve dendiğine göre tahtı da altın ve değerli taşlarla süslenmiştir ki üzerinde şanlı ve azametli bir şekilde, etrafında pahalı eşyalarla oturmaktadır. Sarayının kapılarının tamamı altındandır ve atlıları arasından incinmeden ve vergi ödmeden geçirilir. Diğerleri, elçiler, yayalar veya atlılar bu kapı yolundan geçerler, eğer ayaklarıyla eşiğe basarlarsa, oracıkta kılıçla öldürülürler, aynı zamanda geçen yabancılar saygı duymak zorundadır.

Pek çok yerlere ordular gönderdiler, açık şekilde denizlere kadar ve oralarda, artık sizin bildiğiniz üzere, pek çok işler yaptılar. Diğer kalabalık orduyu, bir kısmı Macaristan'a kaçan Kumanların üzerine gönderdiler. Üç ordu, daha önce dediğimiz gibi Rusya'yı kuşatmış durumdadır.

Onların ordularıyla ilgili gerçeklerin gösterimi ise şu şekildedir. Dediklerine göre uzağa atılıyorlar ve diğer milletleri hâkimiyetleri altına alacaklar. İlk önce savaşa girerler, denildiğine göre ok atmazlar, fakat oklarının pek çoğu görünür (haldedir). Kılıçları ve mızrakları savaşta galip gelmek için kâfi derecede kısıdır. On kişi tek bir Tatar tarafından idare edilir ve yüz kişi bir yüzbaşıya bağlıdır. Bundan ötürü pek çok cinayeti işlemişlerdir, hiçbir casus orada gizli kalarak (aralarından) gelmeyi başaramamıştır. Eğer onların arasından pek çoğuna muharebe esnasında bir şey olursa, geciktirmeden onun yerine geçerler. Kalabalığı, ayrı kısımlardan ve pek çok dinsizler arasından toplarlar ve (mücadele anında) yenilmezler. Her ne durumda olursa olsun farklı dillere sahip olanlardan dinarları toplarlar. Hâkimiyetleri altına aldıkları bütün krallıkların kralları, efendileri, hâkimleri, bir şeyler bekleyenleri ve direnenleri geciktirmeksizin öldürmüşlerdir. Güçlü askerleri ve çiftçileri işlerinden (alıp) istekleri olmaksızın savaş yapmaya yollamışlardır. Savaş yapmak için çok küçük (vücuda sahip) diğer çiftçileri ise topraklarını eksinler diye geri gönderirler ve onlar da hep birlikte işlerini yaparlar. Karıları, oğulları ve kızlarını arkalarında topraklarını bıraktıkları bu on veya daha fazla kimseden ayırırlar

¹⁴ Julian burada Ögedey'in sadece Han olan unvanını zikrediyor.

ve Tatar olarak anılanlar onları idare eder. Yaptıkları işin başından getirilen askerler eğer çok iyi savaşır ve (düşmanlarını) yenerlerse çok az bir lütuf görürler. Ancak savaşta ölürlerse hiç kimse acı çekmez. Eğer (mücadeleden) geri dönerse Tatarlar tarafından acımasızca öldürülür. Bundan ötürü canla başla yarını görmeyecekmişçesine savaşır, fakat hemen öldürülürler. Tahkimatlı kalelerde savaşamazlar, fakat ilk önce toprağı tarumar eder, halka korku salarlar ve bu toprakların halkını bir araya getirip kendi kaleleriyle savaşmaları için önlerine katarlar. Onların ordularının pek çoğunu(n akıbetini) size yazmıyorum, bundan başka hâkimiyetleri altına aldıkları tüm kralları(n akıbetini) da, (ancak) askerleri onlarla mücadeleye sokuyorlar.

Suzdal'ın efendisi benim aracılığım ile Macaristan Kralı'na haber gönderdi. Buna göre Tatarlar gece gündüz hangi yolla Hıristiyanların Macar Kralı'nı yenebilir ve hâkimiyet altına alabiliriz diye (düşünüyorlar). Dediklerine göre Roma'yı ve ondan da ötesindeki yerleri yenebilir ve (onlarla) mücadele edebilirler. Bundan ötürü o, Macar Kralı'na Suzdal yolunu geçerek giden bir elçilik heyeti gönderdi. Ancak Macarların Kralı'na gönderilen bu mektup, Suzdal efendisi tarafından onlardan alındı ve (hatta) bu elçi ile beraberindekileri gördüm. Bu mektubu Suzdal efendisi bana Macar Kralı'na götürmem için verdi. Bu mektup pagan harfleriyle Tatarca olarak yazılmıştı¹⁵. Kralın olduğu yerde pek çok okuyucu vardı, fakat (mektubu) anlamak mümkün olmadı.

Biz Kumanya yoluyla geri döndük (*transiremus*), paganlardan birisini bulduk ki o bize bunu çevirdi. Çevirisi şudur: “Ben gökyüzünün efendisinin sözcüsü Chayn ki o bana toprağın üzerinde güç vermiştir (*Ego Chayn nuntios Regis celesti cui dedit potentiam super terram*) ve (ülkeleri) fırlatırcasına bana bağlı kılmış ve idareme vermiştir. Macarların Kralı sana şaşıyorum, sana on üç elçi gönderdim ve onlardan biri bile bana dönmedi, ne senden bir elçi geldi ne de bana mektup gönderdin. Biliyorum, sen güçlü ve zengin bir kralısın ve pek çok da askerin var, tek başına büyük bir kralısın. Bundan ötürü bana kendi isteğinle bağlanman zor. (Ancak) Bana kendi isteğinle bağlanırsan sen hoşnut ve sağlıklı kalacaksın. Benim kölelerim olan Kumanların senin korumana geçtiklerini biliyorum, (bundan ötürü) sana emrediyorum (ki) hiçbirisini koruma, onlardan ötürü bana düşman olma. Kolayca Kumanları kendinden kaçır, çünkü onlar evsiz, çadırlarıyla gezerek yaşarlar. (Eğer bana karşı gelirsen¹⁶) Kale ve kentlerine kapan, nasıl benim elimden kaçabilirsin?”

¹⁵ Bu mektubu Kıpçaklardan birisi okuduğuna göre Türkçedir.

¹⁶ Metinde bulunmamakla birlikte burada Batu'nun, Macar Kralı'nı sözünü dinlememesi durumunda tehdit etmesi gereken bir cümlenin var olması gerekmektedir. Herhalde Julian'ın çeviriyi yaptırdığı Kıpçak buradaki metni atlamış ya da çevirememiştir

Kaynakça

Aninskiy, S.A.; "İzvestiya Vengerskih Missionerov XIII-XIV vv. O Tatarah i Vostochnoy Evrope", *İstoriçeskiy Arhiv*, Tom.III, İzdatel'stvo Akademi Nauk SSSR, Moskva-Leningrad 1940, ss.71-112.

Codex Diplomaticus Poloniae, Tomus Tertius, ed. J. Bartoszewics, Varsaviae 1858.

Fennel, G.; *The Crisis of Medieval Russia 1200-1304*, Longman Press, London-New York 1990.

Kargalov, V.V., "Osvoboditel'naya Bor'ba Rusi Protiv Mongolo-Tatarskogo İga I", *Voprosu İstorii*, No.2/1969, ss.145-157.

Kaşçeyev, V.B., "Eşe raz Çislenosti Mongol'skogo Voyska v 1237 godu", *Voprosu İstorii*, No.10/1993, ss.131-135.

Lavrent'evskaya Letopis, Izdavayemoye Arheografiçeskoy Kommissiyeyu Akademi Nauk SSSR, Tom Perviy, Leningrad 1927.

Mıskov, E.P.; *Politiçeskiye İstoriya Zolotoy Ordı(1236-1313)*, Volgograd 2003.

Moğolların Gizli Tarihi, çev. Ahmet Temir, TTK yay, Ankara 1995.

Monumenta Hungariae Historica, Tizenkettedik Kötet (Vol.XII), Pest 1869.

Nikonovskaya Letopis, Izdenoe Po Vısoçeyşemu Povelenyu Arheografiçeskuyu Kommissiyeyu, Tom Desyatıy, Sanktpeterburg 1885.

Sinor, D.; "Le rapport du Dominicain Julien ecrit en 1238 sur le peril Mongol", *Comptes rendus des seances de l'annee-Academie des inscriptions et belles-lettres*, Vol.146/no.4, 2002, ss.1499-1504.

Smirnov, A.P.; *Voljskiye Bulgarı*, Moskva 1951.